

Materialność pracy

Asamblaż

Cegła

Kawałek ciasta

—

Zofia Nierodzińska

Tytuł oryginalny: *Materialität der Arbeit. Eine Assemblage. Ein Ziegel (ein Stück Kuchen)*. Tekst jest tłumaczeniem fragmentu pracy magisterskiej napisanej w Instytucie Kunst im Kontext na Universität der Künste w Berlinie w semestrze zimowym 2015/2016.

Materialność pracy. Wartość. Translacja

Praca jako wielkość fizyczna jest niematerialna, oznacza energię przekazywaną pomiędzy ciałami fizycznymi w procesach między innymi elektrycznych, termodynamicznych czy mechanicznych. Energię jako pracę można zmaterializować w postaci produktu, takiego jak trzy kawałki ciasta, jedna strona tekstu lub cztery minuty prezentacji. Produkty pracy nie podlegają bezpośredniemu porównaniu – trzy kawałki ciasta i cztery minuty prezentacji mają ze sobą niewiele wspólnego; to, co je łączy, to ich wartość¹. Wartość to na przykład pomiar czasu, który został poświęcony na wykonanie danego produktu, jak również jego przydatność jako narzędzia do wykonania innych obiektów, obie cechy można zbadać empirycznie i oszacować. Ryzyko nieobiektywności pojawia się wtedy, gdy wartość rozpatrywana jest jako wielkość abstrakcyjna, gdyż z definicji odporna jest ona wówczas na czynniki fizyczne i paradygmaty nauk przyrodniczych. Jako abstrakcja łączy się raczej z dziedziną głębokiej matematyki, magii i ekonomii, której reprezentacją jest na przykład pieniądz, również ten wirtualny, oraz

—

¹ Pojęcie wartości wywodzi się z języka niemieckiego, od słów *Wert* i *Würde*, które oznaczają „godność”, „honor”, „powagę” lub „godny” i „wartościowy”. Słownik PWN podaje np. znaczenia: „1. to, ile coś jest warte pod względem materialnym; 2. cecha tego, co jest dobre pod jakimś względem”, <http://sjp.pwn.pl/sjp/wartosc;2534732.html> (25.03.2016).

Zofia Nierodzińska, *Obraz*, farby akrylowe na bawelnie, drewniane listwy, 110 x 130 cm. Reprodukacja: zdjęcie cyfrowe kompresji 300 dpi, papier 100 g/m² offset-cream, 9,5 x 12 cm. Berlin 2015

MATERIALNOŚĆ PRACY

kapitał symboliczny² – ten ostatni jest szczególnie istotny w przypadku produktów pracy twórczej.

Czas w cukierni mierzony jest w pieniądzech, ilość pracy, tak zwany *workload*, w Instytucie Kunst im Kontext w punktach ECTS. Kawałek czasu kosztuje w cukierni 8,50 euro, na uniwersytecie 0,03 punktu, co przy cenie 3 euro za kawałek ciasta wynosi 2040 kawałków ciasta za cały program studiów magisterskich wraz z dwoma projektami: małym i dużym, pracą koncepcyjną, planowaniem, wykonaniem, prezentacją i dokumentacją. Reasumując, przy dodaniu do wyżej wymienionych pracy magisterskiej równanie wynosi: 3600 godzin, 30 600 euro, 10 200 kawałków ciasta, 120 punktów ECTS.

W ciągu dnia trzy zatrudnione w cukierni osoby pieką około 100 różnych ciast; jeśli każdy/każda z nich pracuje 8 godzin, w kawałku ciasta znajduje się w 1,5 minuty jego/jej czasu. W ciągu godziny każdy z piekarzy piecze około 33 ciast, zarabia jednak tylko 22 kawałki, zatem niewiele więcej niż dwa całe ciasta. Co się dzieje z pozostałymi 31 ciastami?

Jedną z możliwych odpowiedzi zawiera się, używając terminologii Karola Marksa, w pojęciu wartości dodatkowej (*Mehrwert*)³, która akumulowana jest przez kapitalistę, tutaj szefa, w formie kapitału⁴ (po odjęciu kosztów wynajmu lokalu i zakupu półproduktów). Dla porównania w ciągu godziny student/ka zarabia 0,03 punktu ECTS i nie produkuje żadnej wartości dodatkowej, cały zgromadzony kapitał należy zatem do niego/niej. Niestety, kapitał symboliczny nie ma szerokiego zastosowania w świecie pozainstytucjonalnym, co oznacza, iż student/ka nie kupi za niego kawałka ciasta. To, co zarabia student/ka Universität der Künste wraz z punktami ECTS, ma wartość symboliczną, jest to abstrakcyjna kwota niecharakteryzująca się obiektywnym kursem wymiany.

Student/ka nie zarabia pieniędzy, dlatego nie może pozwolić sobie na konsumpcję ciasta, a mimo to znajduje się w pozycji symbolicznie uprzywilejowanej w stosunku do cukiernika/cukierniczki, którego/której materialna sytuacja jest stabilniejsza. Student/ka jest chroniona kapitałem symbolicznym, który realizuje się zawsze w swojej wirtualności. Pracownica cukierni spełnia się w terażniejszości – pracuje i zarabia prawdziwe pieniądze (papierowe, drukowane metodą stalorytu arkusze oraz okrągłe stopy miedzianiklu). Działania studenta/studentki sztuk pięknych są inwestycją w przyszłość,

² Kapitał symboliczny to termin ukuty przez francuskiego socjologa, filozofa i antropologa Pierre'a Bourdieu i opisany w *Raisons pratiques. Sur la théorie de l'action*, Paris 1996, s. 161. W tłumaczeniu polskim np. w: A. Matuchniak-Krasuska, *Zarys socjologii sztuki Pierre'a Bourdieu*, Warszawa 2010, s. 37–39. Kapitał symboliczny jest najważniejszym ze wszystkich kapitałów (ekonomicznego, kulturowego, społecznego, prawnego) wyróżnianych przez Bourdieu, gdyż jest w stosunku do nich nadrzędny. Władza nad kapitałem symbolicznym może wywoływać przemoc symboliczną.

³ Wartość dodatkowa za słownikiem PWN to „w ujęciu marksistowskim: część wartości towarów wytworzonych przez robotników najemnych, przywłaszczana przez kapitalistów”, <http://sjp.pwn.pl/slowniki/wartosc%20dodatkowa.html> (25.03.2016); por. K. Marx, *Das Kapital*, Köln 2001, s. 210–211.

⁴ Kapitał za słownikiem PWN to: „1. środki trwałe oraz aktywa finansowe zainwestowane w produkcję i mające przynosić dochód; 2. majątek w gotówce lub papierach wartościowych; 3. grupa osób dysponująca takim majątkiem; 4. dorobek intelektualny lub artystyczny jakiejś osoby lub grupy, z którego będzie ona mogła korzystać w przyszłości”, <http://sjp.pwn.pl/sjp/kapital;2562821.html> (25.03.2016).

nakierowanym na proces badaniem performatywnym, którego spełnienie leży poza horyzontem terażniejszości – przynajmniej do czasu oddania pracy magisterskiej. Ze studiowaniem łączy się nadzieja oraz zawierzenie przepowiedni, która mówi, że wstąpienie na olimp menedżerów kapitału symbolicznego jest już bardzo blisko.

Przepisy

Przepis rozumiany jest tutaj jako wskazówka do rozpoczęcia celowego działania zwińczonego wykonaniem produktu. Idea przyświecająca sporządzeniu przepisu wywodzi się z założenia, że konkretne działania ludzkie możliwe są do powtórzenia bez względu na różnice kulturowe i cechy osobiste wykonujących je osób. Każdy/każda jest w stanie sporządzić cieszącą się powodzeniem pracę magisterską typu C, zakładając, że posiada on/ona dostęp do uznanych środków produkcji⁵. Rozpoznane symbolicznie środki produkcji są do odnalezienia w takich instytucjach, jak uniwersytet, akademia, muzeum i/lub galeria. Produktem-rezultatem łączącym wszystkie pojedyncze przepisy jest praca magisterska, która to jak asamblaż łączy mniejsze części w całość, tu książkę, obraz oraz film rysowany.

Metaprzepis jako pisemny komentarz w formie asamblażu

Składniki:

- *spis treści
- *wstęp
- *przepisy
- *instrumentarium
- *spis lektur

Czas przygotowania:

520 godzin

Stopień trudności:

**

Skuteczna praca magisterska zaczyna się spisem treści, czyli podziałem całości na mniejsze części. Spis treści zawiera tytuły rozdziałów wraz z ich dokładną lokalizacją liczbową na poszczególnych stronach. Tytuły mają w logiczny sposób przybliżyć czytelniczce treść utworu i ułatwiać orientację w nim. Spis treści nie powinien być dłuższy niż jedna strona. Wstęp (łac. *exordium*), czyli pierwsza część wypowiedzi retorycznej, powinien znajdować się przed właściwą treścią pracy magisterskiej, tak aby umożliwić czytelniczce łagodne wejście w proces myślowy autorki. Ze względu na inspirację sztuką cukiernictwa oraz medium książki kucharskiej wstęp do mojej pracy magisterskiej jest bezpośrednim zwrotem do czytelników i czytelniczek. We wstępie zaznaczony jest cel mojej teoretyczno-praktycznej wypowiedzi o charakterze naukowym, okre-

⁵ Pojęcie środków produkcji (niem. *Produktionsmittel*) jest kluczowym zagadnieniem w ekonomii marksistowskiej. System ekonomiczny państwa definiowany jest w niej przez sposób wykorzystania tych środków i przez to, która klasa społeczna je kontroluje.

ślone są warunki, które spełniać powinna każda praca magisterska typu C, aby zostać za taką uznana, oraz nazwane zostają (pół)produkty, z których składa się utwór. W rozdziale pod tytułem *Przepisy*, głównej części mojej pracy, opisane są składniki, czas przygotowania, stopień trudności oraz wskazówki do przyrządzenia i reprodukcji artystyczno-twórczych produktów pracy magisterskiej, to znaczy obrazu, filmu rysowanego oraz książki. Po części praktycznej następuje refleksyjny komentarz, który przybliży czytelnikom pojęcia pracy i asamblażu. Na końcu nazwane zostaje instrumentarium złożone z narzędzi i materiałów oraz spis lektur.

Obraz (*das Bild*)

Składniki:

- *tkanina bawełniana (115 x 135 cm)
- *drewniane listwy (110 x 130 cm)
- *farby akrylowe (cynober, kobalt, ultramaryna, biel tytanowa, umbra, ochra, sjena palona)
- *woda z kranu (stopień twardości < 2)

Czas przygotowania:

55 godzin

Stopień trudności:

**

Obraz, jeden z trzech (pół)produktów mojej pracy magisterskiej, jest oprócz reprezentacji tortu weselnego obrazem zainwestowanego w niego czasu, który zakupiony został częściowo od Anity Mikas w wymiarze 36 godzin o wartości 306 euro (8,50 za godzinę)⁶. Skończony obraz jest asamblażem innych produktów pracy – również środków produkcji, takich jak bawełna, farby akrylowe, drewniane listwy oraz metalowe zszywki. Każdy z nich zawiera w sobie czas ludzkiej pracy oraz czas procesów naturalnych, które go stworzyły (metal, drewno, bawełna, minerały, związki chemiczne). Obraz po przyjęciu rozpoznanej artystycznie formy wciąż podlega działaniu czasu, który zmienia jego kształt materialny, jest tym samym raczej procesem niż artystyczno-twórczym (pół)produktem.

⁶ Stawka godzinowa w wysokości 8,5 euro jest od roku 2015 minimalną płacą dla wszystkich pracowników i pracowniczek zatrudnionych na terenie Niemiec.

Czas w piekarni ma charakter produktu, który wymienić można na papierowy banknot i cztery metalowe monety, ma formę kolistą i w zależności od tego, czy się na niego patrzy, czy nie – skraca się lub wydłuża. W uniwersytecie sztuki czas może być zarówno produktem, jak i środkiem produkcji, ma formę nieokreśloną, można go wymienić na punkty nazywane europejskimi punktami transferowo-kredytowymi (European Credit Transfer System Credit Points), co oznaczać może, iż zarabiane w procesie studiowania wynagrodzenie jest z definicji długiem, kredytem zaciągany przez studentkę sztuki u... no właśnie – u kogo? Pracownicy cukierni? Oznaczałoby to, iż sztuka nie jest wartością dodatkową, ale mankiem, długiem niemożliwym do spłacenia realną pracą, gdyż charakteryzującym się abstrakcyjną wartością symboliczną. To, co jest akumulowane podczas studiowania, to punkty ujemne, które rosną wraz z inwestowanym w nie czasem pracy. 3600 godzin, 30 600 euro, 10 200 kawałków ciasta, 120 europejskich punktów kredytowych. Skończona praca magisterska byłaby zatem akumulacją zadłużenia, którego realna spłata jest niemożliwa, jedynym wyjściem – jego przebicie w formie wyżej punktowanych studiów doktoranckich.

Film rysowany (*der Zeichenfilm*)

Składniki:

- *papier transparentny o grubości 45 g/m², czyli 70 mikrometrów
- *2 pięciocentymetrowe drewniane rolki
- *7 ołówków o zróżnicowanej grubości – od 2H do 6B

Czas przygotowania:

2184 godziny (trzy miesiące)

Stopień trudności:

*

Film rysowany jest czasem, w tym sensie, że przedstawia trzy miesiące, 2184 godziny, w formie sześciu odmiennych tonalnie grafitowych śladów ołówka na papierze. Film zawiera w sobie czas pracy ludzkiej oraz czas procesów naturalnych, poddawany jest jego upływowi, nie różni go to od opisanego wyżej obrazu, jak również od innych tymczasowych zagęszczeń materii (obiektów) występujących na Ziemi.

Wróćmy jednak do konkretów, to znaczy do filmu, który jest szerokim na pięć centymetrów transparentnym pergaminem, na którym narysowane są ołówkami paski w różnych odcieniach szarości. Każdy odcień odpowiada innej kategorii dzielącej trzy miesiące przewidziane na sporządzenie pracy magisterskiej w Instytucie Kunst im Kontext w Berlinie. Kategorie, według których zracjonalizowałam swój zazwyczaj nieformalny czas, to: sen – ołówek 6B, jedzenie – 4B, praca artystyczna (niekoniecznie związana z wymianą ekonomiczną) – 2B, praca najemna (zarobkowa) – B, transport – HB, czas wolny – H, inne – 2H.

Różne stopnie twardości przypisane zostały poszczególnym kategoriom na zasadzie intensji (konotacji), czyli sen – noc – ciemno – miękki ołówek 6B, jedzenie, czynność związana z utrzymaniem procesów życiowych – materialność – ciało – 4B, praca artystyczna, również związana z ciałem, z definicji mniej alienująca niż praca zarobkowa, i praca zarobkowa – odpowiednio 2B i B, transport, czyli zdanie się na pracę innych ludzkich i nie-ludzkich aktantów w formie komunikacji publicznej – HB, czas wolny, czyli najtrudniejsza do zamknięcia w ramach czasowych kategoria – ołówek o twardości H. Granice kategorii, co można było przewidzieć, nie poddawały się klarownemu wyrysowaniu, przyjmowanie pożywienia odbywało się w trakcie trwania kategorii transport lub też wydarzało się podczas pracy artystycznej, czasem też zarobkowej, która to z kolei służyła za inspirację do powstania pracy magisterskiej w formie książki kucharskiej. Jedynie sen okazał się dość stałym i relatywnie łatwym do określenia przedziałem czasowym. Film-czas-pracy jest zatem, mimo usilnych starań o konkretyzację w formie, raczej obiektem o charakterze nomadycznym, fenomenem, którego niepewna tożsamość możliwa jest do podtrzymania jedynie siłą skoncentrowanych kontekstów.

Film rysowany został nawinięty na dwie pięciocentymetrowe rolki z drewna klonowego tak, aby umożliwić jego rozwinięcie w dłoniach z prędkością zmienną, w zależności od preferencji użytkowniczek.

Książka (*das Buch*)

Składniki:

*papier (100-gramowy, offset-cream, 17 kartek)

*okładka (len, format DIN A5, kolor cynobrowy 64)

*zdjęcia i reprodukcje (s. 8–9, 11, 13, 19)

Czas przygotowania:

108 godzin

Stopień trudności:

Książka jest trzecim artystyczno-twórczym (pół)produktem mojej pracy magisterskiej, jednocześnie łączy ona wszystkie pozostałe w formie opisów i reprodukcji.

Składa się ona z trzydziestu stron tekstu oraz pięciu zdjęć w formacie A5 wydrukowanych na papierze 100-gramowym offset-cream w trybie kolorów CMYK, kompresji 300 dpi.

Forma publikacji przypominająca książkę kucharską łączy na poziomie estetycznym dwie wykonywane przeze mnie profesje i związane z nimi miejsca, czyli cukiernię i uniwersytet. Dzięki temu zabiegowi staje się ona swego rodzaju heterotopią – używając pojęcia ukutego przez Michela Foucaulta podczas wykładu w marcu 1967 roku na konferencji Cercle d'Études Architecturales – czyli miejscem (topos), w którym „zestawiane są liczne przestrzenie, liczne miejsca (*emplacements*), które są ze sobą niekompatybilne”⁷, w którym panują inne (*hetero*) zasady funkcjonowania niż te przyjęte przez dane społeczeństwo. W heterotopii magisterskiej rozprawy kucharskiej praca jest twórczością ekonomiczną, a wyjęte ze swoich architektonicznych ram tożsamości (studentka – uniwersytet, sprzedawczyni – cukiernia) spotykają się w realnej przestrzeni książki.

Heterotopia przestrzeni książki jest spójna z Foucaultowskimi zasadami tylko częściowo, na przykład system otwarcia i zamknięcia występuje tu w inny sposób niż w wymienionych przez francuskiego filozofa przestrzeniach więzienia, kina czy ogrodu zoologicznego. Rozprawy magisterskie w Instytucie Kunst im Kontext po raz pierwszy prezentowane są w ramach egzaminu ustnego studentom i docentom Instytutu – osoby z zewnątrz nie są wtedy mile widziane, nawet za drobną opłatą. Na-

⁷ M. Foucault, *Inne przestrzenie*, przekł. A. Rejniak-Majewska, „Teksty Drugie” 6/2005, s. 117–125.

MATERIALNOŚĆ PRACY

stępnie wykonywany jest rytuał wystawy końcoworocznej w głównym budynku Universität für Künste, gdzie pokazywane są produkty artystyczno-twórcze oraz teoria wydrukowana w formacie A4. Wystawę mogą zobaczyć teoretycznie wszyscy, a praktycznie tylko ci, których obecność zamyka się w godzinach otwarcia od 10 do 19. Po oficjalnej prezentacji produkt teoretyczny rozprawy magisterskiej zostaje przeniesiony z reprezentacyjnej części budynku do skromniejszego architektonicznie działu podopłomowego i tam zamknięty za szybą witryny w bibliotece uniwersyteckiej na trzecim piętrze Instytutu Kunst im Kontext. Klucz do witryny zostaje połączony przez Pana Portiera i rozpuszczony w kwasach żołądkowych popitych gorzką herbatą Earl Gray. Kogo ominęła wystawa, ten/ta nie zobaczy teoretycznego produktu pracy magisterskiej przez kolejnych pięć lat. Po upływie tego czasu odbywa się transfer publikacji zza szyby witryny na metalową górną półkę biblioteczną. Jakie są koleje losu rozpraw po etapie metalowym – pozostaje tajemnicą Instytutu. W najwyższej części bibliotecznego regału liczba publikacji pozostaje niezmienna.

Praca. Czym jest praca?

„Praca obejmuje i obejmowała czynności podlegające wymianie handlowej oraz te związane z samozaopatrzeniem, te zapewniające przeżycie i te zaspokajające potrzeby luksusowe – należące do statusu społecznego, te związane z reprezentacją kulturową oraz te demonstrujące władzę i wiarę”⁸.

„praca – rodzaj działalności człowieka, w ekonomii jeden z trzech czynników produkcji; praca – stosunek pracy pomiędzy pracodawcą i pracownikiem regulowany Kodeksem pracy;

praca – wielkość fizyczna;

SS «Praca» – polski zbiornikowiec;

Praca – film z 1915 roku;

«Praca» – tygodnik ukazujący się w latach 1896–1926;

miejsowości w Polsce:

Praca – wieś w województwie łódzkim, w powiecie piotrkowskim, w gminie Wola Krzysztoporska;

Praca – kolonia w województwie łódzkim, w powiecie piotrkowskim, w gminie Wola Krzysztoporska”⁹.

„Praca – etymologia:

wyraz «praca» (XIV wiek) – prawdopodobnie zapożyczenie z języka niemieckiego, por. czeskie *práce* ‘roboty, trud’, staroczeskie *práce* ‘trud, utrapienie, cierpienie’ oraz górnołużyckie *próca* i dolnołużyckie *proca* – mają to samo znaczenie”¹⁰.

⁸ A. Komlosy, *Arbeit. Eine globalhistorische Perspektive*, Wien 2014, s. 7. „Arbeit umfasste und umfasst Tätigkeiten für den Markt und für die Selbstversorgung, für das nackte Überleben und für die Befriedigung von Luxus und Statusbedürfnissen, von kultureller Repräsentation und zur Demonstration von Macht und Glaube” (tłum. własne).

⁹ *Praca*, Wikipedia, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Praca> (25.05.2016).

¹⁰ *Praca*, Wikisłownik, <https://pl.wiktionary.org/wiki/praca> (25.05.2016).

W cukierni praca oznacza:

- * pieczenie ciast,
- * przyrządzanie kawy,
- * sprzedawanie ciast i kawy,
- * wymienianie czasu na pieniądze.

Na uniwersytecie praca podczas pisania pracy magisterskiej oznacza:

- * wykonywanie artystyczno-twórczego produktu spójnego z tematyką studiów wraz z pisemnym komentarzem – 10 stron, 1800 znaków każda,
- * konsultacje powyższych z promotorem/promotorką,
- * wymienianie czasu na europejskie punkty transferowo-kredytowe – ECTS.

Jedna z nich nazwana jest pracą najemną, druga przygotowuje do wykonywania wolnego zawodu, pierwsza związana jest z potrzebą ekonomiczną, druga z zainteresowaniem, korzyścią symboliczną i z przekonaniem, że praca artystyczna wiąże się z większą autonomią w społeczeństwie późnokapitalistycznym niż praca zarobkowa.

Tyle, jeśli chodzi o teorię – w mojej pracy magisterskiej praca najemna jest jednocześnie badaniem stanowiącym podstawę pracy artystycznej, a kapitał symboliczny tej drugiej wykorzystywany jest jako narzędzie do uczynienia niedostrzegalnej symbolicznie pracy usługowej widoczną i dyskursywnie adekwatną. Praca artystyczna oznacza tutaj działanie transgresyjne, łączące dziedziny nie tylko z zakresu teorii kultury, nauki i technologii, ale także pracy najemnej, czy też pracy afektywnej, związanej z charakterem zatrudnienia popularnym w społeczeństwach usługowych. Praca artystyczna zyskuje na materialności dzięki otwarciu na pracujące ciało wraz z jego konkretnym usytuowaniem, dzięki czemu stawia opór alienującemu, wirtualnemu długowi reprezentowanemu przez europejskie punkty transferowo-kredytowe, mitologie kształtujące podmiot artysty, jak i inne ciężące nad nią uniwersalizujące konstruktywizmy. Praca artystyczna staje się dzięki zabiegom materializacji realniejszym, a tym samym mniej alienującym zajęciem.

Jako studentka sztuki jestem częścią instytucjonalnego asamblażu, który składa się z wielu ludzkich (studenci, profesorki, personel sprzątający, portierki, urzędnicy itp.), pre-ludzkich, post-ludzkich i nie-ludzkich aktantów (budynki, narzędzia, sprzęt multimedialny, rośliny, bakterie, wirusy, kwarki itp.). Ten ontologiczno-symboliczny kontekst określa ramy mojego funkcjonowania, co w przypadku rozprawy magisterskiej typu C oznacza przedział 720 godzin wymiennych na 24 punkty, które wypełniam treścią w taki sposób, aby spełniała ona kryteria określone w programie Instytutu Kunst im Kontext¹¹. W cukierni podczas ośmiogodzinnego dnia pracy – poza pewną dowolnością w rozporządzaniu piętnastominutową przerwą – wszystkie pozostałe wykonywane przeze mnie czynności są z góry określone i odmierzone tak, aby przynosiły wymierny zysk. Pewna autonomia zdarza się paradoksalnie w chwilach alienacji od zaprogramowanych kroków ciała, podczas krojenia 19. kremowego tortu

¹¹ Studienabschluss, Universität der Künste Berlin, <http://www.kunstimkontext.udk-berlin.de/studienabschluss/> (16.03.2016).

malinowego i przyrządzenia 26. podwójnego espresso, w chwili kiedy dłoń podająca filiżankę bio-arabica-fair-trade wydaje się przedłużeniem porcelanowego spodeczka – stalowej łyżeczki – miedzianej monety – jeszcze serwetka. Odczuwam wtedy zazwyczaj przyjemne odprężenie – zaczynam liczyć: w ciągu dnia moje ciało sprzedaje 166 kawałków ciasta, 125 filiżanek kawy i spala 800 kalorii, produkuje swoją żywą pracą 300% wartości dodatkowej, która akumulowana jest przez właściciela cukierni. W ciągu dnia przeznaczanego na pisanie pracy magisterskiej ciało studentki produkuje jedną stronę tekstu, 48 centymetrów filmu rysowanego, czyta 20 stron z różnych źródeł tekstowych, spala 1258,7 kalorii w ciągu doby. W drugim przypadku nie produkuje wartości dodatkowej, co oznacza też, że nikt nie może jej akumulować. To, co studentka zarabia podczas studiowania, posiada wartość symboliczną, jeśli nawet jest to wartość ujemna, która z czasem może przynieść realne korzyści materialne – to jednak nie jest pewne. Praca najemna przynosi dochód, dzięki któremu możliwe jest spłacenie długu związanego z życiem w społeczeństwie, w mieście, gdzie nic nie należy ani do studentki, ani do sprzedawczyni w cukierni. Praca zarobkowa nie jest zajęciem umożliwiającym tworzenie alternatyw, gdyż nie ma na nie czasu. Praca artystyczna z definicji jest wolnym zawodem, jednak biorąc pod uwagę jej zin-

stytucjonalizowany charakter, jakim jest na przykład studiowanie podyplomowe, ale nie tylko, jej autonomia okazuje się dość ograniczona (720 godzin wymiennych na 24 punkty ECTS). Podtrzymywanie wiary w separatystyczny charakter sztuki powoduje odwracanie wzroku od brutalności stosunków społecznych na co dzień. Być może ciekawsze poznawczo okazałoby się dostrzeżenie produktów pracy artystycznej poza ich magiczną mocą symbolicznego oddziaływania, jako chwilowe zagęszczenia materii, których antropologiczny kontekst jest tylko jednym z wielu składników. Osłabiłoby to reprezentacyjny charakter sztuki, co jednak wcale nie musiałyby oznaczać kulturowego sceptycyzmu, wręcz przeciwnie – mogłoby spowodować emancypację niedowartościowanej symbolicznie materii, w tym ludzkiego ciała, oraz zmienić opowieść o świecie w jej aktualnym, afirmatywne przyspieszającym¹², alienującym kształcie. Dobrym początkiem tego rodzaju post-reprezentacyjnej praktyki mogłoby być na przykład aktywne milczenie połączone z metodologią gotowania, wsłuchanie się w to, co mają do przekazania nasi niekoniecznie ludzcy współ-inni. ■

¹² Aluzja do manifestu akceleracjonizmu: A. Williams, N. Srnicek, *Critical Legal Thinking*, <http://criticallegalthinking.com/2013/05/14/accelerate-manifesto-for-an-accelerationist-politics/> (26.05.2016).